

بررسی کارویژه‌های روحانیت در تعامل با نظام جمهوری اسلامی به مثابه مؤثرترین ساختار سیاست سبک زندگی و دین‌داری از منظر رهبران انقلاب

سیدمحمدحسین هاشمیان*

سیدعلی میرمطلبی**

چکیده

روحانیت به‌عنوان نهادی که متولی دین‌داری مردم است، مهم‌ترین نقش را در استنباط، تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی در جامعه بر عهده دارد. این نهاد مؤثر پس از پیروزی انقلاب اسلامی و ورود به عرصه تصدی‌گری سیاسی از ویژگی‌ها و نقش‌های پربسامدتر و مؤثرتری برخوردار شده و در حقیقت با کارویژه‌های جدیدی در عرصه‌های مختلف دین‌داری و سبک زندگی مردم مواجه گردیده که پیش از آن، تجربه و نظریات فقهی منسجمی نسبت به آن نداشت. کارویژه‌های مورد اشاره عمدتاً در ارتباط با نظام اسلامی است که بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نسبت به ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی دغدغه‌ای جدی دارد. این نوشتار با روش تحلیل مضمون از بیانات و مکاتبات رهبران انقلاب، به دنبال فهم چستی و چگونگی تحقق کارویژه‌های روحانیون در تعامل با نظام اسلامی به‌عنوان قدرتمندترین ساختار متولی سیاست سبک زندگی و دین‌داری است. این پژوهش به ۲۴۹ مضمون پایه و ۲۹ مضمون سازمان‌دهنده و نیز الزامات و چگونگی تحقق کارویژه‌های روحانیت دست یافت.

واژگان کلیدی: روحانیت، سبک زندگی، کارویژه، نظام اسلامی، امام خمینی، مقام معظم رهبری.

* دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران. (نویسنده مسئول)

** دانشجوی دکتری رشته سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران.

مقدمه

سبک زندگی یکی از مفاهیم نوظهور علوم انسانی و مطالعات فرهنگی است که در سال‌های اخیر مورد توجه اندیشمندان و دغدغه‌مندان عرصه دین و فرهنگ قرار گرفته است. باورها، گرایش‌ها و کنش‌ها، از مهم‌ترین موضوعات سبک زندگی هستند که در عرصه‌های سیاست‌گذاری یا به تعبیری سیاست سبک زندگی می‌توان در خصوص آن‌ها به فعالیت‌های علمی و اجرایی مختلفی همت گمارد. همچنین رویکردهای مختلفی در عرصه توصیف، تبیین و سیاست‌گذاری سبک زندگی وجود دارد که رویکرد دینی در میان رویکردهای جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، تحقیقات سلامت و نیز تحقیقات بازار از مهم‌ترین آن‌هاست.

بی‌تردید در سبک زندگی یا سیاست سبک زندگی با رویکرد دینی، برخی از گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و شبه‌نهادها از اثربخشی بیشتری برخوردارند که روحانیت در سبک زندگی اسلامی مهم‌ترین آن‌ها محسوب می‌شود. علما و روحانیون شیعه با هدف ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی و تحقق گفتمان دینی نقش‌ها و وظایفی را در دوران پس از غیبت به عهده گرفتند. پیروزی انقلاب اسلامی و پیدایش نظام اسلامی به‌عنوان قدرتمندترین نظام متولی سیاست سبک زندگی و دین‌داری مردم، عرصه‌های نوینی را پیش روی روحانیت قرار داد و کارویژه‌های تازه‌ای را متوجه او نمود. فقدان نظریات منسجم و مصرح در نصوص دینی از پیش طراحی شده و تجربه کافی از یک سو و مطالبات و مسائل فراوان پس از انقلاب در چیستی و چگونگی مأموریت‌ها و وظایف روحانیت تغییرات و تطوراتی ایجاد کرد. امام خمینی ره ابتدا در خصوص مشارکت روحانیون در مسئولیت‌های اجرایی نظر مساعدی نداشتند؛ اما حسب ضرورت و اقتضا با حضور روحانیون در برخی از مسئولیت‌های اجرایی موافقت کردند. به‌مرور ایفای نقش در بعضی از کارویژه‌های روحانیت در قالب سازمان‌های مدرن، سازمان روحانیت را با آفت‌ها و آسیب‌هایی مواجه کرد؛ بنابراین بررسی عالمانه چستی کارویژه‌های روحانیت در عرصه نظام اسلامی و الزامات آن در گام دوم انقلاب که زمینه‌ساز طلوع خورشید عظمای ولایت و تحقق تمدن نوین اسلامی است، مهم تلقی می‌شود. برای استخراج کارویژه‌های روحانیت و الزامات آن در عرصه نظام تمدن‌ساز، هر چه منطبق موقعیت‌شناسی تحلیل‌گر و ارائه‌دهنده قوی و قابل دفاع باشد، نتایج به‌دست‌آمده از قوت، جامعیت و اعتبار بیشتری برخوردار خواهد بود. مراجعه مستقیم به منابع دین، مرور تاریخی نقش و وظایف حوزه و روحانیت شیعه و مطالعه تطبیقی تجربیات سایر ادیان، بررسی اسناد بالادستی حوزوی و کشوری و مرور ادبیات طبقه‌بندی‌شده و دریافت نظریات کارشناسان و خبرگان دینی و اجتماعی، هر یک مسیری برای استخراج کارویژه‌های روحانیت محسوب می‌شود که محاسن و معایبی دارد.

نظر به توانمندی استنباط دینی و فهم تاریخی از روحانیت و شناخت ظرفیت‌ها، نیازها و اولویت‌های حوزه علمیه و نظام اسلامی رهبران انقلاب، مراجعه به آراء ایشان مسیر مناسبی برای تعیین کارویژه‌های روحانیت و الزامات آن به نظر می‌رسد. لذا این تحقیق برای رسیدن به این هدف در پی پاسخ به سؤالات ذیل است:

• کارویژه‌ها و وظایف روحانیت در عرصه نظام اسلامی از منظر رهبران انقلاب چیست؟

• الزامات تحقق این کارویژه‌ها از منظر رهبران انقلاب کدام است؟

از آنجا که این تحقیق کیفی است و پیش‌بینی در مورد نتایج و پاسخ‌ها ندارد و جمع‌آوری داده و تحلیل آن از توصیف مضامین به دست می‌آید فرضیه خردی ندارد.

تعیین کارویژه‌های روحانیت و الزامات آن، سیاست‌گذاران سازمان روحانیت را در تصمیم‌گیری‌هایشان در بخش‌های مختلف یاری می‌کند از آمایش طلاب، هدایت تحصیلی، تعیین رشته‌ها و مهارت‌های حوزوی در عرصه نظام اسلامی تا اصلاح، ادغام و تأسیس ساختارهای موجود. از طرف دیگر نظام اسلامی نیز در تأمین نیازهای خود و تعامل و پشتیبانی از حوزه‌های علمیه به الگویی نزدیک خواهد شد. هم‌چنین حوزویان و متدینان نسبت به نقش‌ها و وظایف روحانیون در عرصه تحقق تمدن نوین اسلامی و چگونگی ایفای آن به فهم مشترکی خواهند رسید.

(۱) پیشینه تحقیق

کارکرد و وظایف روحانیون نسبت به نظام اسلامی از موضوعاتی است که پس از انقلاب مورد توجه قرار گرفت. تأسیس حکومت دینی و پیدایش مخالفانی از داخل و خارج، آنان را نیز به این دسته اضافه کرد.

علیرضا شجاعی‌زند در مقاله روحانیت و موقعیت جدید در شماره ۲۶ فصلنامه علمی پژوهشی شیعه‌شناسی به بررسی این موضوع پرداخته است که اگر روحانیت شیعه بخواهد به‌عنوان یک نیروی فعال در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی نقش و حضور مؤثری داشته باشد، باید اشراف بیشتری بر اوضاع و شرایط جدید پیدا کند. «موقعیت جدید» تحولاتی است که در سطوح مختلف ساختاری و ارتباطی رخ داده است. نویسنده کارکرد روحانیت را همواره در طول تاریخ در هفت نقش که عبارت‌اند از (نقش تبلیغی، الگویی، تعلیمی، مناسکی، مرجعیت فقهی، اجتماعی و سیاسی) دانسته که برخی از این نقش‌ها در هیچ برهه‌ای از زمان از سوی روحانیت ترک نشده و در بعضی دیگر، تابع اقتضاء و شرایط بوده است. لذا پنج نقش اول جز نقش‌های ذاتی روحانیت و دو نقش دیگر تابع شرایط بوده است.

وحید نجفی و اسماعیل چراغی کوتیانی در کتاب تعامل حوزه و نظام، به بررسی چگونگی رابطه حوزه و روحانیت با نظام جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. نویسندگان

در فصل سوم به کارویژه‌های روحانیت به‌طور مختصر پرداخته‌اند و این کارویژه‌ها را در نسبت نهاد روحانیت با حکومت، با واژه «تعامل» و پذیرش استقلال این دو نهاد از یکدیگر تبیین کرده و این تعامل را در چهار لایه شامل نظریه‌پردازی و هدایت‌گری، مشارکت و کارآمدسازی، نظارت و مطالبه‌گری و فرهنگ‌سازی و حمایت مورد بررسی قرار داده‌اند. سید حسن فیروزآبادی نیز با استناد به بیانات امام علیه السلام و رهبری کارکردهای روحانیت را در کتاب روحانین در دل‌ها؛ گفتمان روحانی شیعی، گفتمان حاکمیت اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله، به همت انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی ارائه کرده است. وی مدیریت سیاسی در جامعه، روشنگری و هدایت دینی، پرچم‌داری اصل ولایت فقیه، مرزبانی و صیانت از دین، دفاع از مظلومان و پابرهنگان، ترویج اسلام ناب، نواندیشی و تحول در علوم انسانی، استغنای طبع و ساده‌زیستی، وحدت و انسجام، نیابت امام عصر علیه السلام و پیشبرد دفاع مقدس را با ذکر مستندات و نمونه‌هایی از کارویژه‌های روحانیت برشمرده است. توصیف روش تحقیق در این کتاب، نتایج تحقیق را معتبرتر نشان می‌داد.

دفتر برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه نیز کتابچه‌ای با عنوان کارویژه روحانیت، تدوین کرده است. شناخت کارویژه‌های مرتبط با حوزه و عالمان دینی بر اساس اسناد بالادستی از اهداف این تحقیق ذکر شده است. مشاغل روحانیت در پاسخگویی به نیازها و احتیاج‌های حوزه، نظام و جامعه به‌صورت فهرست‌وار در سه دسته ارائه شده است در عرصه نظام به ۱۲۷ منصب و شغل در بخش‌های زیر نظر رهبری، قوه مجریه، قوه مقننه و قضائیه اشاره شده است. این عناوین برخلاف عنوان «کارویژه روحانیت» کتابچه، مناصب مشترک و اختصاصی روحانیون محسوب می‌شود.

دیدگاه‌ها و بایسته‌های حوزه و روحانیت از منظر رهبر انقلاب آیت الله العظمی خامنه‌ای نیز مجموعه کتابی است که با عنوان منشور روحانیت منتشر شده است. جلد دهم منشورات با عنوان حمایت و پاسداری نظام اسلامی، ضمن ارائه فرمایشات مربوط پیشینه تعامل روحانیت و حکومت، در چهار بخش حوزه و روحانیت در پیدایش و استقرار نظام اسلامی و حوزه و روحانیت در تداوم نظام و انقلاب اسلامی، بصیرت و هوشیاری سیاسی و تبیین و توجیه، فرمایشات مقام معظم رهبری را گردآوری کرده است. جلد یازدهم نیز فرمایشات رهبری معظم را ناظر به خبرگان رهبری، صداوسیما و قوای مسلح گردآوری کرده است. ضمن سپاس و تقدیر از جمع‌آوری این اثر پانزده‌جلدی که نویسنده مقاله نیز از آن بهره برده است اما نمایه زنی برای متن‌هایی که گاهی به چند صفحه می‌رسد گویای همه مضامین نیست و از فقدان روش منسجم رنج می‌برد.

عبدالوهاب فراتی نیز کتاب تعامل روحانیت با نظام اسلامی؛ تبیین‌ها و الگوها را به همت پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی چاپ کرده است. نویسنده ابتدا با بررسی پیشینه ارتباط

دولت و روحانیت در دوران گذشته و پس از انقلاب و اشاره به مدل‌های مختلف ارتباط، در فصل پایانی به تبیین الگوی مطلوب می‌پردازد. ایشان ضمن بیان پیش‌شرط‌ها و الزاماتی برای ارائه الگو، تولید مبانی تئوریک نظام، تولید نظریات مربوط به مقولات بزرگ زندگی مثل نظریه عدالت، تدوین راهبردهای اصولی نظام اسلامی، کمک به مدل‌های توسعه، دخالت محدود و متناسب با شئون صنفی در فرآیند تصمیم‌سازی و اجرا را از رویکردهای تعامل روحانیت با دولت برشمرده است.

جدول (۱) خلاصه کارویژه‌های روحانیت در آثار صاحب‌نظران

نویسنده	کارویژه‌های روحانیت در عرصه نظام
شجاعی زند علیرضا ۱۳۸۸	تبلیغی، الگویی، تعلیمی، مناسکی، مرجعیت فقهی، اجتماعی، سیاسی.
نجفی وحید و چراغی کوتیانی اسماعیل ۱۳۹۷	هدایت‌گری، مشارکت و کارآمدسازی، فرهنگ‌سازی و حمایت، نظارت و مطالبه‌گری.
فیروزآبادی سیدحسن ۱۳۹۳	مدیریت سیاسی در جامعه، روشنگری و هدایت دینی، پرچم‌داری اصل ولایت فقیه، مرزبانی و صیانت از دین، دفاع از مظلومان و پابرهنگان، ترویج اسلام ناب، نواندیشی و تحول در علوم انسانی، استغنائی طبع و ساده‌زیستی، وحدت و انسجام، نیابت امام عصر، پیشبرد دفاع مقدس
مرکز مدیریت حوزه علمیه ۱۳۹۷	آموزشی، پژوهشی، تبلیغی فرهنگی، اخلاقی تربیتی، اجرایی مدیریتی
خراسانی علی (مؤسسه لوح و قلم) ۱۳۹۶	پیدایش و استقرار نظام اسلامی، تداوم انقلاب و نظام اسلامی، بصیرت و هوشیاری سیاسی، تبیین و توجیه، ارزیابی نظام
فراتی عبدالوهاب ۱۳۹۸	تولید مبانی تئوریک نظام، تولید نظریات مربوط به مقولات بزرگ زندگی مثل نظریه عدالت، تدوین راهبردهای اصولی نظام اسلامی، کمک به مدل‌های توسعه، دخالت محدود و متناسب با شئون صنفی آنان در فرآیند تصمیم‌سازی و اجرا.

(۲) روش تحقیق

یکی از روش‌های ساده و کارآمد کیفی، تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون برای شناخت و تشریح الگوهای کیفی و کلامی و تهیه کدهای مرتبط با آن، راهنمای مناسبی

است. جایگاه نظری و معرفت‌شناسی غیرمخل با مبانی فلسفی و دینی، از امتیازات آن محسوب می‌شود. در تحلیل مضمون همه منابع داده، بررسی و مضامین کل داده‌ها، تحلیل و تفسیر می‌شود. از آنجاکه تحلیل مضمون تحلیل کیفی است؛ به‌جای سعی در جمع‌آوری زیاد داده‌ها، به کلمات در متن و خصوصیات زبان‌شناختی متن و شناخت واژه‌های مبین رابطه علی یا شرطی توجه و دقت می‌کند. به‌طور کلی تحلیل مضمون روشی است برای:

- دیدن متن؛
- برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتب؛
- تحلیل اطلاعات کیفی؛
- مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ؛
- تبدیل داده کیفی به داده‌های کمی (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۵۳).

تحلیل مضمون بر شناخت و توضیح ایده‌های صریح و ضمنی تمرکز می‌کند. سپس، از کدهای مضامین اصلی برای تحلیل عمیق‌تر داده‌ها استفاده می‌شود. مضمون نشانگر درک و تجربه خاصی از ارتباط با سؤالات تحقیق است. در این تحقیق مضمون‌های فراگیر در پی یافتن چیستی و چگونگی کارویژه‌های روحانیت است و در سطح مضمون‌های سازمان‌دهنده و پایه داده‌محور است و بر اساس داده‌های تحقیق شناخته می‌شود. در تحلیل مضمون با نگاه به سؤالات از روش تحلیل قالب مضامین بهره برده شده است. بعضی از مضامین جهت اصلاح قالب مضامین در بازبینی مشورت با دیگران، حذف و اصلاح شده است و یا عنوان وی در مضمون بالاتر اتخاذ شده است.

۳) تعیین جامعه آماری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

از آنجاکه این تحقیق کل جامعه آماری را در برمی‌گیرد، واحد نمونه‌گیری ندارد. واحد تحلیل، بیشتر از یک کلمه یا اصطلاح است و به بافت داده‌ها و نکات ظریف آن‌ها توجه شده است. مجموعه سخنان و مکاتبات امام خمینی ره و آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای بعد از دوران رهبری ایشان در مورد حوزه، روحانیت و نظام اسلامی در قالب نامه‌ها، انتصابات، احکام و بیانات در جمع روحانیون، سران سازمان‌ها، بیانات مناسبتی در جمع مردم، جلسات خصوصی و پیام به اجلاس‌ها و همایش‌ها در مجموعه ۲۲ جلدی صحیفه امام ره و مجموعه ۱۴ جلدی منشور روحانیت و نرم‌افزار حدیث ولایت، قابل دسترس و بررسی بود.

۴) چیستی کارویژه‌ها و نقش‌های روحانیون در عرصه نظام از دیدگاه امام راحل و رهبری

روحانی به طلاب و فضایی گفته می‌شود که حداقل در سطح آموزشی بعد از مقدمات مشغول به تحصیل و یا فارغ‌التحصیل باشد و برای ایفای نقش در یکی از شئون حوزوی

اعلام آمادگی کند. این اعلام آمادگی می‌تواند از طریق پوشیدن لباس روحانیت باشد. وظایف و نقش‌های ذاتی و موقعیتی که روحانیت شیعه در عرصه‌های مختلف دانشی، سبک زندگی، دین‌داری و فرهنگی همچون تعلیم و آموزش، تربیت و اخلاق، تبلیغ و هدایت، تحقیق و اجتهاد، سیاسی و مدیریتی در پاسخگویی به نیازها و احتیاج‌های حوزه، نظام و جامعه در سطح ملی و بین‌المللی ایفا می‌کند، کارویژه روحانیت تعریف می‌شود. نظام اسلامی به مجموعه قوای سه‌گانه و ارکان، عناصر و سازمان‌ها و نهادهای قانونی جمهوری اسلامی ایران که تحت زعامت ولایت مطلقه فقیه هستند اطلاق می‌شود.

امام راحل و رهبری معظم با ذکر شواهد تاریخی، جمهوری اسلامی را فرصتی برای اهداف والای روحانیت برشمرده‌اند و نظام اسلامی را حاکمیت اسلام و حاکمیت قرآن دانسته‌اند. مقام معظم رهبری در پیام به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم فرموده‌اند:

تشکیل جمهوری اسلامی، بزرگ‌ترین آرزوی برآورده‌شده صالحان و برجستگان علمای اسلام است. باید آن را قدر شناخت و در تکمیل، تصحیح و تقویت آن، نفس و نفیس را باید نثار کرد (بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۹/۱۱).

ایشان خدمت به نظام و انقلاب را وظیفه همه شئون روحانیت معرفی کرده‌اند و فرمودند:

باید مثل عمار هوشیار بود و فهمید که وظیفه چیست. نمی‌شود گفت به من ربطی ندارد. امروز هر روحانی و هر عمامه‌به‌سر، به مقتضای تلبیس به این لباس، موظف است از حکومت اسلام و حاکمیت قرآن دفاع کند؛ هر کس هر طور می‌تواند (بیانات رهبری، ۱۳۷۰/۵/۳۰) ... بنابراین حوزه‌های علمیه نمی‌توانند سکولار باشند. اینکه ما به مسائل نظام کار نداریم، به مسائل حکومت کار نداریم، این سکولاریسم است (بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۹/۱۱).

ایشان به مناسبت‌های مختلف رابطه روحانیت و نظام اسلامی را با بیان استعاره‌ها و هنجارها توصیف و تبیین کرده‌اند. به‌طور مثال مقام معظم رهبری ضمن رد مدل مبارزه، وابستگی، بی‌تفاوتی حوزه با حاکمیت در این دوران، مدل تعاون و پشتیبانی را مطرح کرده‌اند و فرمودند: منظور از پشتیبانی، نه پشتیبانی‌ای که در گفتگو و سخنرانی، از مسئولان این نظام تمجید و تعریف بشود اینک چیزی است که اگر کسی وظیفه‌اش دانست، مطلبی می‌گوید؛ ندانست، نمی‌گوید؛ کسی هم آن را مطالبه نخواهد کرد، بلکه پشتیبانی به معنای حقیقی کلمه؛ یعنی حوزه علمیه خوراک فکری این نظام را بدهد؛ آن را توجیه دینی بکند؛ تربیت و انسان‌سازی لازم را برای اداره این نظام باعظمت بکند... ما در طول زمان، به دین و فقه به‌عنوان قالب و شکلی برای حکومت نگاه نکردیم (بیانات رهبری، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).

ایشان حوزه علمیه را موظف به انسان‌سازی حتی در سطح رهبری نظام می‌دانند و در این باره می‌فرمایند:

حوزه علمی به باید کارخانه سازندگی انسان، سازندگی فکر، سازندگی کتاب، سازندگی مطلب، سازندگی مبلغ، سازندگی مدرس، سازندگی محقق، سیاستمدار و سازندگی رهبر باشد. حوزه علمی به باید به جایی برسد که همیشه ده، بیست نفر شخصیت آماده برای رهبری داشته باشد (همان).

بخشی از فرمایشات ایشان درباره کارویژه طراحی و اجرایی سازی نظام اسلامی سازمان دهی شده است. تهیه بانک اطلاعات درباره انقلاب، پیش بینی تمام مشکلات نظام و ارائه پاسخ توسط دستگاهی در حوزه، صد نفر محقق محض درباره مسائل نظام، از مسئله شناسی تا سازمان دهی حوزه برای حل مسائل نظام، نمونه ای از مضامین پایه فرمایشات رهبران انقلاب است. به عنوان مثال مقام معظم رهبری می فرماید:

حوزه باید مراکز متعدد تحقیقاتی داشته باشد تا در تمام این زمینه ها، مثل یک مجموعه تولیدی مرتب و مدرن کار کند و محصول بدهد. اگر چنانچه دستگاه در مسئله ای دچار سؤال شد- مثل مسئله زمین و موسیقی و در یک چارچوب وسیع تر، سیستم اقتصادی و روابط خارجی و ارتباط با ملت ها و مسائل پولی و ارزش های کارگزاران حکومت و صدها مسئله از این قبیل که هر دستگاهی همواره با این سؤالات از لحاظ مبنایی مواجه است که ما بر چه اساسی قانون بگذاریم و بر چه اساسی مقررات اداری بگذاریم و بر چه اساسی عمل بکنیم- بدانند که مرکزی این گونه سؤال ها را جواب می دهد (بیانات رهبری، ۱۳۶۸/۹/۷).

اگرچه در دسته بندی کارویژه های روحانیت، عرصه جامعه از نظام اسلامی تفکیک شد و این مقاله به عرصه نظام پرداخته است اما مطالعه دیدگاه های رهبران انقلاب بر نقش روحانیت نسبت به مردم در رابطه با نظام اسلامی قابل توجه است. حضور در عرصه های عمومی به ویژه در مناطق محروم، تقویت امید، اعتماد و انسجام بخشی مردم، تبیین و ترویج ابعاد حاکمیت دینی برای مردم و تشویق به حضور در صحنه و انتخاب اصلح از مضامین سازمان دهی در ارتباط با کارویژه های مردمی روحانیت در خصوص نظام به شمار می رود. به عنوان نمونه، مقام معظم رهبری درباره نقش علما در حضور مردم و تبعیت مردم از ولی فقیه می فرماید:

... مرحله سوم، مرحله قبول و پذیرش مردم و تسلیم و تبعیت مردم است. لذا نقش مردم تعیین کننده است. هر کسی که دغدغه مردم را دارد، باید برای این بخش بیاندهد و کاری کند که مردم به ایمان تبعیت و اطاعت از ته قلب کشانده شوند. اگر کسی واقعاً می خواهد که نقش مردم، نقش عینی، عملی و حساس و مسئله ولایت فقیه یک مسئله حقیقتاً مردمی باشد و حکومت الهی با جنبه مردمی توأم شود، باید در این قسمت سوم کار کند (بیانات رهبری، ۱۳۷۶/۱۱/۱۵).

مطالعه کدهای مختلف درباره چپستی وظایف و کارویژه های روحانیت در عرصه های مختلف نظام اسلامی، فرهنگ دینی، انسان سازی و ... از منظر رهبران انقلاب در ۱۲۱ مضمون

پایه استخراج و پس از بازخوانی در ۱۵ مضمون سازمان‌دهنده جای‌گذاری شد که در جدول شماره دو قابل‌مشاهده است.

جدول (۲) مضامین پایه و سازمان‌دهنده چستی کارویژه‌ها روحانیون در عرصه نظام از دیدگاه امام علیه السلام و رهبری

استخراج احکام الهی در همه شئون یک حکومت	پشتیبانی تقنینی
تأمین نیاز دستگاه‌های اجرایی و قانون‌گذاری	
تحقیق و تدوین مقررات اسلامی در همه صحنه‌های زندگی بر دوش حوزه	
تنقیح و تبیین مقررات	
توزیع نگرش حوزوی در سیاست‌های فرهنگی	
تحقیق و ارائه درباره نیازهای تمدن‌سازی نوین وظیفه حوزه‌ها	حمایت و پشتیبانی‌های دانشی از نظام
تبیین قرآن و اشاعه معارف از مصادیق پشتیبانی نظام	
مراکز تحقیقاتی متعدد برای پاسخگویی به مسائل دستگاه‌های نظام	
استخراج و عرضه علوم انسانی اسلامی	
نظریه‌پردازی در همه جریان‌های اداره یک کشور	
در دست داشتن نبض تفکر و نیاز آینده جامعه	
عرضه آزادانه نظرات اجتهادی در زمینه‌های مختلف ضمن شناخت حکومت	
کار در مسئله ولایت فقیه، حاکمیت نظام الهی و اسلامی	
اصلاح بانک، اقتصاد و مالیات با دقت و فعالیت کارشناسان و علما	
کار فقهی عمیق برای حل مسائل اقتصادی و بین‌الملل نظام	
ارائه و تبیین مبانی انقلاب اسلامی و نظام	تبیین تئوری نظام انقلابی
تبیین تئوری نظام انقلابی	

بانک اطلاعات درباره انقلاب	طراحی و اجرایی سازی نظام اسلامی
بررسی چرخه عمر نظام	
پیش بینی تمام مشکلات نظام و ارائه پاسخ توسط دستگاهی در حوزه	
پیش بینی بحران های فکری و مقابله با آن	
جهت دهی پیشرفت و تمدن اسلامی ایران	
صد نفر محقق ممحض درباره مسائل نظام	
سازندگی کشور	
تبیین مقوله عدالت و اقتضائات آن	
کمک در اجرایی شدن راه حل مسائل نظام	
کمک به برنامه ریزی نظام	
حل مسائل نظام و عامل اجرای آن	
طراحی سیستم تمام اسلامی	
تأمین سوخت فکری نظام	
تدوین مبانی فکری انقلاب	
استقلال و بقای انقلاب	
حوزه شرط تحقق اهداف نظام	
کارگاه و مرکز ایدئولوژی	
تبیین و تفسیر ایدئولوژی نظام	
مسئله شناسی نظام توسط جمعی از روحانیون	
سازمان دهی نظام قضایی	
سازمان دهی حوزه برای تعامل با نظام و دولت اسلامی	

تربیت نقش‌های سیاسی و اداره‌کننده	تربیت نیرو برای بخش‌های مختلف نظام
متخصص اخلاق و تربیت برای آموزش و پرورش	
مربی برای مراکز آموزش فرهنگی	
سازندگی سیاستمدار	
تربیت قضات	
تربیت معلم دینی دبیرستان	
آموزش و تربیت دینی دست‌اندرکاران و مسئولان	
آموزش نیروهای مناسب در مسئله اهل تسنن	

دفاع از نظام و انقلاب	پاسداری و دفاع از انقلاب و نظام اسلامی در جهات مختلف
دفاع از ولایت فقیه و رهبری اسلامی	
دفع شبهات ولایت فقیه	
موضع‌گیری حوزه در حوادث مختلف	
نعت انقلاب اسلامی	
دخالت در امور سیاسی و اجتماعی و دفاع از کشور اسلامی	
تبدیل اصلی‌ترین معارف به فرهنگ رایج سازمانی	
اصلاح ظلم، فساد و تخلف در جبهه حق	
پشتیبانی اعتقادی برای تشکیل حکومت بزرگ اسلامی	
دلسوزی و سربازی نظام اسلامی	

نصیحت حکومت و هموارسازی مشکلات	نظارت و مراقبت
نظارت بر تصدی انقلابیون واقعی در پست‌های کلیدی نظام	
نظارت صاحب‌نظران بر دستگاه قضا	
توجه به حیثیت اسلام و جمهوری اسلامی در دنیا در مواجهه با اشتباهات دولت	
ارائه کیفیت امر به معروف و نهی از منکر	
توجه به گرفتاری‌های سیاسی و اجتماعی کشور	

شناخت صحیح از دانشگاه و ارائه شناخت صحیح از حوزه به دانشجویان	نقش آفرینی حوزویان نسبت به دانشگاه‌ها
مجتمع شدن حوزویان و دانشجویان	
تأمین کتب درسی دانشگاه‌ها با استفاده از طلاب فهیم و با استعداد	
عرضه فکر دینی نو و مستدل و ارتقای فکر دینی دانشجویان	
مبادله مسائل حوزه و دانشگاه	
نزدیک شدن دو فرهنگ تجربه و نظر فلسفی حوزه و دانشگاه	
تشکیل بسیج دانشجویی و طلبه	
ارائه نظامات اجتماعی و حکومت اسلامی به دانشجویان	
دو جبهه شدن حوزویان و دانشجویان توسط ابرقدرت‌ها	
اصلاح علوم انسانی در گرو ارتباط مؤثر با حوزه و علما	

اسلامی شدن دبیرستان‌ها با برداشتن بار سنگین توسط حوزه علمیه	نقش آفرینی حوزویان نسبت به آموزش و پرورش
اولویت گسترش کیفی در آموزش و پرورش	
پرورش و تهذیب دانش آموزان	
حضور روحانیت و حوزه در مرکز شبکه و پمپاژ نیرو در شبکه آموزش و پرورش	
سازمان‌دهی خوب و قوی و کارآمد نه فقط شکلی در امور پرورشی آموزش و پرورش	

اصلاح تناثرها به‌ویژه مذهبی و تعزیه	نقش‌آفرینی در عرصه‌های فرهنگی
سرفصل‌های فرهنگ عمومی و وظیفه حوزه	
حضور روحانی در کانون‌های فرهنگی هنری	
کتاب، دوره، تربیت مبلغ و مدرس برای ایجاد باورهای عمیق	
تشکیل اتاق فکرهای دینی و کمیته‌هایی توسط حوزه برای رفع نقایص هنرمند	
تولید محتوا و متن برای برنامه‌های صداوسیما	
مشاوره به صداوسیما و اداره معنوی صداوسیما	
دادن مسئولیت‌های متوقف بر معرفت دینی به روحانیت	
ممیزی و نظارت بر نشر کتاب‌های درباره اسلام و جمهوری اسلامی	
نقش کارگردانی حوزه در پشتیبانی فکری هنرمندان	
همکاری علما و صاحب‌نظران با مدیریت صداوسیما	

برجسته کردن هویت اسلامی و انقلاب و ایمان در کشور و جهان اسلام	نقش‌آفرینی در عرصه بین‌الملل و جهان اسلام
آگاه‌سازی روحانیون ممالک اسلامی از کارایی و نقش سازنده و تعیین‌کننده آنان	
پاسخگویی سؤالات جهان اسلام	
تبیین بین‌المللی نسخه مردم‌سالاری دینی	
آگاه‌سازی علمای جهان اسلام از اشتیاق بشر به معنویت و احکام نورانی	
نزدیکی با ملت‌های مسلمان عمق استراتژیک جمهوری اسلامی	
التفات علما به ایجاد حائل بین نظام و فعالیت دشمن	
حربه برنده تبلیغ معرفی اسلام و جمهوری اسلامی در داخل و خارج	
تدوین دور از خرافه و کاوش در منابع دینی و نوآوری برای جهان اسلام	

حضور خیرآفرین روحانیون در کارخانه‌ها، بازار و اداره	حضور در عرصه‌های عمومی و مناطق محروم
حضور متناوب علما و فضایی قم در مناطق دورافتاده، محروم و کارگری	
حضور اساتید علمی در همه بخش‌های این کشور	
تزیق ایمان دینی منطقی و استوار در بدنه اصناف مختلف	
تربیت و ارشاد زندانیان	
تکیه‌گاه بودن برای محرومان و مستضعفان	
خطر کم‌رنگ شدن ارزش عدالت و نفی تبعیض و توجه به نیازهای طبقه محروم	
کمک به طبقات ضعیف و رودررویی با زورگویان طبق سیره تاریخی علما	
حفظ و ترمیم وحدت، انسجام، احساس مسئولیت در مردم	تقویت امید، اعتماد و انسجام بخشی مردم
افزایش اعتماد مردم به حرکت اسلامی نظام	
حفظ ایمان مستحکم مردم به عنوان حصار نفوذ دشمن در پایه‌های نظام	
جذب و تقویت عواطف و ایمان مردم به عنوان تکیه‌گاه نظام الهی	
تجسم افق آینده برای ملت	
قبول، پذیرش، تسلیم و تبعیت از ولی فقیه منوط به نقش آفرینی و کار علما	تبیین و ترویج ابعاد حاکمیت دینی برای مردم
آشنایی علما با مسائل مهم برای تبیین و روشن سازی اذهان مردم	
تبیین و رسوخ اعتقاد به حاکمیت اسلام و نعمت انقلاب	
تبیین عبودیت در صحنه زندگی اجتماعی سیاسی	
هدایت مردم در مسئله نظام و حکومت و حوادث جهانی	
نقش پیشرو و هدایت‌گری روحانیون به عنوان سنگ صبور مردم در هنگامه تحولات بزرگ	

تشویق ملت به مشارکت فعال در انتخابات	تشویق به حضور در صحنه و انتخاب اصلح
کمک در انتخاب اصلح در انتخابات	
هدایت مردم برای حضور حداکثری در انتخابات	
نقش علما و راهنمایان مورداعتماد مردم در فتنه‌ها	
حفظ مردم در صحنه در مقابل هجمه‌های علیه انقلاب	

۵) چگونگی و الزامات روحانیون در برابر نظام از دیدگاه امام علیه السلام و رهبری

بخش دوم این مقاله، استخراج الزامات و چگونگی نقش‌آفرینی روحانیون در عرصه نظام اسلامی را به صورت کلی در دستور کار دارد. گستره فرمایشات به‌ویژه مقام معظم رهبری استخراج الزامات کارویژه‌ها به صورت خاص‌تر و ذیل هر کارویژه را در وسعت مقاله اجازه نمی‌دهد. بخشی از فرمایشات رهبران انقلاب ناظر به الزامات سازمان‌های حوزوی در ارتباط با نظام اسلامی است. تربیت و آماده‌سازی طلاب در عرصه‌های مختلف خدمت به نظام، پشتیبانی اخلاقی و علمی از طلاب شاغل در نظام، فرهنگ‌سازی و ارتقای مسئولیت‌پذیری حوزه و روحانیت نسبت به ابعاد مختلف نظام، الزامات سازمان‌دهی حوزه علمیه، حفظ و ارتقای اعتبار جایگاه روحانیت و ایفای نقش حداکثری بزرگان و مراجع مضامین سازمان‌دهنده این الزامات است. ایشان درباره ضرورت سازمان‌دهی حوزه برای تعامل نظام و دولت اسلامی می‌فرمایند:

از جمله کارهایی که به نظر من خیلی خوب است، مقداری توقعات از دولت اسلامی و نظام اسلامی مطرح شد با شکل‌های مختلف؛ خوب بعضی از این‌ها البته الان هیچ عملی نیست تا وقتی که حوزه آن مرکزیت منسجم را پیدا نکند؛ یعنی حوزه سازمان‌دهی اش جوری باشد که آن مرکزیت مدیر و متفکر و مسلط بر امور و مورد اعتماد همه، ان شاء الله تکمیل بشود و شکل بگیرد. بعد می‌شود با او انسان تعامل کند؛ چون خیلی از این پیشنهادهایی که شد، احتیاج دارد به ظرفیت‌ها و امکانات حوزه (بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۹/۸).

همچنین در خصوص فرهنگ‌سازی و ارتقای مسئولیت‌پذیری حوزه و روحانیت نسبت به ابعاد مختلف نظام می‌فرمایند:

امروز هر کس برای تعلیم و تربیت وارد حوزه می‌شود، باید این در ذهنش باشد که من امروز به اندازه وسع و توانم، طلبه فاضل، مدرّس معروف، مرجع یا از ارکان حوزه می‌شوم تا به نظام جمهوری اسلامی و مسئولانش کمک کنم. طلبه باید از ابتدا تا پایان، این روال و مسیر را در نظر داشته باشد. این، باید در حوزه علمیه به یک فرهنگ تبدیل شود (بیانات رهبری، ۱۳۷۴/۹/۱۶).

این‌ها بخشی از مضامین رهبران انقلاب در خصوص الزامات روحانیون مشغول به خدمت در نظام است. مراقبت و نظارت بر خود، زهد و ساده‌زیستی، ارتباط عمیق مردم و روحانیون، اخوت و همبستگی علما و روحانیون، حفظ هویت و سبک زندگی طلبگی در سازمان‌ها، پذیرش نقش‌های اجرایی در ضرورت و اضطرار از مضامین سازمان‌دهنده الزامات روحانیون مشغول به خدمت است. امام راحل ضمن اشاره به شئون مختلف روحانیت، بر امانت بودن اسلام در دست روحانیون تأکید کرده‌اند و انحراف در ادای امانت بعضی از روحانیون را دستاویزی برای حمله دشمن می‌دانند (خمینی ۱۳۷۸، ۱۴، ۱۸۹).

ایشان ضمن برشمردن اختلاف علما به‌عنوان آفت انقلاب می‌فرمایند:

مطلب دیگری که باز انسان را می‌ترساند که خدای نخواستہ، مبدا این انقلاب به‌واسطه این مطلب صدمه ببیند و بداند ... و او این است که بین آقایان در بلاد اختلاف باشد. ... اگر در صنف ما اختلاف پیدا بشود، این اختلاف به بازار هم کشیده می‌شود، به خیابان هم کشیده می‌شود؛ برای اینکه شما هادی مردم هستید، مردم توجه دارند. قهراً یک دسته دنبال شما، یک دسته دنبال آن کسی که با شما مخالف است و یک وقت می‌بینید که در همه ایران یک اختلافی از ناحیه ما پیدا شده است، مایی که همه دعوت می‌کنیم به اینکه مردم با هم باشند (خمینی ۱۳۷۸، ۱۸، ۱۵).

حضور به معنای حقیقی کلمه «روحانی و معنوی» در سازمان‌ها از توصیه‌های رهبری معظم است:

طور دیگر هم این است که حضور، به معنای حقیقی کلمه، روحانی و معنوی باشد. نه اینکه آن وظایف را انجام ندهند؛ چرا، آن وظایف هم وظایفی است که باید انجام بگیرد؛ در آیین‌نامه‌ها آمده، در قانون آمده، جزو وظایف نیروی انتظامی است؛ لیکن ملاط همه وظایف آن جریان معنوی، روی خوش روحانی، دلسوزی روحانی، استغنائی نفس یک روحانی و یک طلبه و بی‌اعتنائی یک روحانی به تشریفات و چیزهای زیادی و زورپورها زورها و مال دنیا است. اگر توانستید این را تأمین کنید، آن حضور، مطلوب و ایدئال خواهد شد و اثر می‌گذارد... منش روحانی نباید فرماندهی باشد؛ ... به‌عنوان آخوندی، دست ما گشاده نیست؛ اما ابرویمان که می‌تواند گشاده باشد (بیانات رهبری، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳).

ارتباط و استمداد نظام از حوزه و پشتیبانی‌های نظام اسلامی از حوزه و روحانیت از مضامین سازمان‌دهنده الزامات نظام اسلامی است. مقام معظم رهبری در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم ضمن بیان رابطه حوزه و نظام فرمودند:

نظام مستظهر به حوزه‌های علمیه است... حوزه‌های علمیه و علمای دین پشتیبان‌هایی هستند که موظف‌اند نظریات اسلامی را در این زمینه از متون الهی بیرون بکشند، مشخص کنند، آن‌ها را در اختیار بگذارند، برای برنامه‌ریزی، برای زمینه‌سازی‌های

گوناگون. پس نظام اسلامی پشتوانه‌اش علمای دین و علمای صاحب‌نظر و نظریات اسلامی است؛ لذا نظام موظف به حمایت از حوزه‌های علمیه است، چون تکیه‌گاه اوست (بیانات رهبری، ۱۳۸۹/۷/۲۹).

از مطالعه کدهای مختلف درباره چستی وظایف و کارویژه‌های روحانیت از منظر رهبران انقلاب ۱۲۸ مضمون پایه استخراج شد و پس از بازخوانی در ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده جای‌گذاری شد که در جدول شماره سه قابل مشاهده است.

جدول (۳) مضامین پایه و سازمان‌دهنده چگونگی و الزامات روحانیون در عرصه نظام از دیدگاه امام و رهبری

شناخت هندسه سیاسی دنیا و دشمن	تربیت و آماده‌سازی طلاب در عرصه‌های مختلف خدمت به نظام اسلامی
مطالعات راهبردی تأثیر مطلوب روحانیت	
سوق دادن طلاب برای حضور در دستگاه‌های گوناگون اداری کشور	
هدایت برجستگان فضلا و مجتهدان حوزوی به قوه قضائیه	
ده الی بیست نفر شخصیت آماده از سوی حوزه برای رهبری	
جدیت طلاب در دروس رسمی حوزه برای نقش‌آفرینی‌های اجتماعی و سیاسی و نظامی	
عدم اشتغال طلاب در مشاغل نظام بدون درس خواندن	
شاگردپروری برای کارهای مهم	
بصیرت و هوشیاری سیاسی	
کادرسازی از حوزویان برای نظام توسط بزرگان	
به‌کارگیری افراد شایسته حوزه‌های علمیه	
تدوین و تبیین تاریخ انقلاب	
تربیت و تعلیم جامعه زنان توسط بانوان طلبه و فقیه	
شناسایی موانع و مواضع امتحان الهی در طول مسیر خدمت	
یادگیری تاریخ مشروطه برای طلاب	
تحکیم جمهوری اسلامی با تربیت فقها و علما و خطبای موجه و موردعلاقه مردم	
راه‌اندازی کرسی‌های بحث آزاد فقهی و دروس خارج فقه حکومتی و فقه اداره نظام در قم	
تربیت و تولید نیروی حوزوی برای تدوین و نشر میانی انقلاب	

استمرار تحول فکری و علمی در طول زمان	پشتیبانی اخلاقی و علمی از طلاب شاغل در نظام اسلامی
پشتیبانی اخلاقی از حوزویان	
تربیت و ارشاد روحانیون مشغول به خدمت	
جبران کمبود علمی طلاب حاضر در ارگان‌ها و جبهه‌ها	
ارزش‌دهی به تلاش طلاب مشغول به خدمت در حفظ ارگان‌های نظام	

احیای روح اهتمام به مشکلات فرهنگی	فرهنگ‌سازی و ارتقای مسئولیت‌پذیری حوزه و روحانیت نسبت به ابعاد مختلف نظام
ارزش دانستن امور اجرایی و قضایی	
مقابله با جریان منزوی‌سازی روحانیت	
ارزش محسوب شدن خدمت به انقلاب در حوزه‌ها	
اولویت‌بندی وظایف حوزه نسبت به نظام	
تغییر نگرش روحانیون نسبت عرصه‌های خدمت و ظرفیت‌های پیش‌رو	
ارائه تصویر جایگاه آینده حوزه نسبت به نظام اسلامی	
اولویت حفظ جمهوری اسلامی بر پست‌های شریف علما	
مجاهدت برای رفع نقایص و تکمیل نظام	
ریشه‌دارکردن فکر تغذیه سیاست از دین در بین حوزویان	
پیشگیری از خطر بزرگ احساس بی‌تفاوتی طلبه نسبت به مسائل انقلاب	
متهم نکردن طلبه، فاضل، مدرس انقلابی به افراطی‌گری	
قبول مسئولیت اجتماعی طلاب و تلاش دشمن برای انزوای آنان از مسئولیت	
وجود تفکر جدایی دین از سیاست در لایه‌های طلاب	
مصالح اسلام اولویت شغلی روحانیت	
تقویت نقاط مثبت روحانیت برای تحول دنیا در آینده	
اهتمام حوزه به امر تبلیغ	

تدبیر و برخورد با روحانی بدعملکرد و لغزش کار	حفظ و ارتقای اعتبار جایگاه روحانیت
استقلال حوزه‌ها در عین همراهی با نظام	
توجیه مردم در سوءبرداشت برخورد قاطع نظام با روحانیون متخلف	
حفظ آبرو و سرمایه روحانیت و غیرتجدیدپذیربودن توسط نسل جدید	
استقامت روحانیت برای مسئولیت شخصی و نوعی خودش و مسئولیت عمومی ملت	
توجه به امانت بودن اسلام در دست روحانیون و عملکرد طایفه‌های مختلف روحانیون	
مقابله با بازنمایی منفی روحانیت در چشم مردم توسط دشمن	
مقابله با احساس عدم نیاز به روحانیت در صورت بدبینی جامعه به علما	
شکل‌گیری آبادی معنوی بر اساس عمل کردن روحانی به وظیفه خود	
مقابله با انحراف روحانیون به‌عنوان عامل از بین رفتن زحمات طاقت‌فرسای آن‌ها	
من نصب نفسه للناس اماما فعلیه ان یبدا بتعلیم نفسه قبل تعلیم غیره	
عدم روحیه سیاسی کارانه در مقام روحانیت	

سد جهات منفی روحانیت در گذشته و جدید برای حرکت عظیم و تحول	مراقبت و نظارت بر خود
مقابله با روحانی بی‌تقوا به‌عنوان ضربه‌زننده به اسلام و نظام اسلام	
تهذیب عالم حوزوی و دانشگاهی در فاسد نشدن شهر و مملکت	
توجه به خدا و تربیت روحانیت شرط تربیت جامعه	
آسیب‌شناسی و راهکارهای تأثیر کامل حضور روحانیت در انقلاب	
ضرورت محاسبه علما بر اساس وظیفه خطیر ایشان	
خطر نفوذ بیگانگان در جایگاه و فرهنگ حوزه‌ها	
دوری از تجمل و اشرافی‌گری	
برخورد جامعه مدرسین با تظاهر علیه خط امام و انقلاب داخل حوزه	
وابستگی پایه اسلامی نظام به عمل و رفتار علمای بزرگوار و روحانیون	

خروج از زی طلبگی و گرایش به تجملات و زرق و برق دنیا بالاترین خطر برای روحانیت	زهد و ساده‌زیستی
عدم استفاده از امکانات دولتی در صورت بهره‌مندی از امکانات مشابه شخصی	
نگرانی و مخالفت با ازدیاد تشریفات و رفاه روحانیون امروز	
زهد و ارزش عملی رمز توفیق و نفوذ روحانیت	
منزوی شدن روحانیت با عملکرد و رفتار برخلاف اسلام	

افزایش ایمان مردم به علما با تلاش مؤمنانه و مخلصانه و صادقانه	ارتباط عمیق مردم و روحانیون
اعلام خطر جداسازی روحانیت از ملت	
پرهیز ائمه جمعه از منفرات طباع و پرهیز از سلب شدن ایمان مردم به روحانی	
عمق رابطه علما و مردم در نظام اسلامی	
حضور در عرصه‌های جدید و رها نکردن عرصه‌های مانند مساجد و منبر	
جدایی ملت از روحانیت بر اساس تغییر رویه روحانیت با به دست آوردن قدرت	
ارتباط گرم و گیرا و پدران روحانیون با جوانان	
حفظ انس، شفقت رفتار پدران و محبت‌آمیز با مردم	
توصیه منصوبان رهبری در مشاغل به همدلی با مردم	

عبرت‌گیری از اختلاف نظر علمای تراز اول در نهضت مشروطه	اخوت و همبستگی علما و روحانیون
اختلاف علمای بلاد بر اساس حب نفس صدمه به انقلاب	
برنامه‌ریزی طولانی مدت دشمن برای بهره‌برداری از اختلافات	
جبهه‌بندی نیروهای مؤمن به انقلاب موجب تقویت جناح رفاه طلب	
تحذیر اختلاف بین جامعه مدرسین و طلاب انقلابی	
جایگاه والای روحانیت همانند جنبه پدری و عمومی داشتن و دور ماندن از اختلافات	
حفظ اتحاد و الفت طلاب و روحانیون متعهد در مواجهه ضعف مدیریت و اختلاف	
عدم تفرقه و اختلاف در اعلام مواضع مهم	

به صلاح نبودن شکل اداری پیداکردن مجموعه آخوندی و روحانیت	حفظ هویت و روحیه طلبگی در سازمان‌ها
لطمه نزدن نظم سازمانی و اداری به هویت طلبگی و آخوندی	
حفظ حالت طلبگی، آخوندی و روحانی خودمان در هر مسئولیتی	
اولویت آخوندی بر اشتغال برای روحانی مسئول	
ورود به مسائل اجتماعی با روحانیت نه با تحکم	
شجاعت در انجام وظیفه	
ملاط وظایف آیین‌نامه‌ای، جریان معنوی، روی خوش، بی‌اعتنایی به تشریفات	
مقام‌گریزی در عین مسئولیت‌پذیری	
حبس نشدن روحانی در مجموعه قالب‌های سازمان	

تصدی مناصب اجرایی در صورت عدم شایستگی و توانمندی افراد غیرروحانی	پذیرش نقش‌های اجرایی در ضرورت و اضطرار
اولویت عدم تصدی کار اجرایی روحانیون در موارد غیرضروری	
مسئولیت برعهده گرفتن امور جامعه به شرط اجتهاد در مسائل اجتماعی و حکومتی	
برعهده گرفتن هر خدمت و نقشی در زمان تبلیغ و تهدید	

اتخاذ مواضع صحیح و عدم تأثیر از اخبار دروغ	ایفای نقش حداکثری بزرگان و مراجع
اصلاح مملکت با زحمت علما و دانشمندان	
حضور مراجع و حوزه‌ها در صف اول کارهای اساسی کشور	
در وسط میدان بودن علما در جمهوری اسلامی و پرهیز از حاشیه‌نشینی	
مراقبت بزرگان حوزه از فضاسازی علیه انقلاب با زیرسؤال بردن‌های متعدد	
نقش روحانیت و مرجعیت در بسیج مردم	
نقش اعلام مواضع جامعه مدرسین در پیشبرد انقلاب و حفظ آن	
دست‌کم نگرفتن نفوذ معنوی علما بلاد اسلامی	
نقش نظریه‌پردازی سیاسی و جریان‌های اداره ملت و کشور توسط علمای دین	
تهیه فهرستی از نقاط مثبت و منفی نظام توسط نخبگان حوزوی	

آموزش و پشتیبانی و تغذیه فکری خوب در چارچوب سازمان‌دهی خوب	الزامات سازمان‌دهی حوزه علمیه
تعدیل و تنظیم به نفع صف و نیروی داخل میدان در مقابل ستاد	
سازمان‌دهی دیوان‌سالاری برای کمک به عدالت	
سازمان‌دهی تشکل‌ها و طلاب انقلابی ذیل جامعه مدرسین	
سازمان‌دهی نظام قضایی	
سازمان‌دهی حوزه برای تعامل با نظام و دولت اسلامی	
مدیریت دوره‌ای عالمان مقبول و عدم توفیق سازمان‌دهی شورایی در مدیریت حوزه	
ضروری بودن فرماندهی با اختیارات در صدر سازمان‌دهی	
تعامل نظام و دولت اسلامی با حوزه منوط به مرکزیت منسجم حوزه	
تبلیغات زیر نظر مستقیم روحانیت	
نظام آمارگیری و نظام ارزشیابی ضروری برای سازمان‌دهی	
نیاز به برنامه آمایش برای عرصه‌های موردنیاز حوزه	
ضرورت حضور روحانیون در مناطق مختلف کشور در ایام غیرتبلیغی ولو به نوبت	
ضرورت رجعت و هجرت غیرمدرسین و فعالین به بلاد دیگر	
توأم شدن کارویژه‌های تبلیغی و خدمت به نظام	
مدیون بودن نظام به حوزه و کمک کردن در غیر معیشت طلاب	پشتیبانی‌های نظام اسلامی از حوزه و روحانیت
پشتیبانی دولت از حوزه در مواجهه با تهاجم فرهنگی با تولید و نشر فکر	
پشتیبانی‌های گوناگون با عزت و مناعت نظام از حوزه	
موظف بودن نظام به حمایت از حوزه به‌عنوان تکیه‌گاه خود	
کمک دولت و حمایت دستگاه‌های روحانیت در ارتقای ارتباط و همدلی روزافزون در مدیریت‌های استانی	ارتباط و استمداد نظام از حوزه
ارتباط سازمان‌یافته دستگاه‌های مدیریتی تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز با حوزه	
استمداد از حوزه‌ها درباره متخصصین احکام، اقتصاد، فرهنگ اسلام‌شناس	
استمداد به تدریج در زمینه علوم انسانی از حوزه‌های علمیه خصوصاً قم	

۶) تبیین چیستی و چگونگی کارویژه‌ها در عرصه نظام

مضمون‌های سازمان‌دهنده ۱۴ گانه چیستی کارویژه‌های روحانیت طی بررسی و بازخوانی در ۵ مضمون فراگیر بازسازی شد. همچنین مضامین به‌دست‌آمده در سؤال الزامات و چگونگی تحقق کارویژه‌ها نیز در سه دسته الزامات سازمان‌های حوزوی، روحانیون شاغل و نظام اسلامی که در جدول شماره ۴ دسته‌بندی شده است.

جدول ۴) مضامین فراگیر چیستی و الزامات کارویژه‌ها روحانیون در عرصه نظام از دیدگاه امام قدس سره و رهبری

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر	
پشتیبانی تقنینی	پشتیبانی‌های دانشی و تقنینی	چیستی کارویژه‌های روحانیت
حمایت و پشتیبانی‌های دانشی از نظام		
تبیین تئوری نظام انقلابی	طراحی و اجرایی سازی نظام اسلامی	
طراحی و اجرایی سازی نظام اسلامی		
تربیت نیرو برای بخش‌های مختلف نظام		
پاسداری و دفاع از نظام و انقلاب در جهات مختلف	پاسداری و دفاع از نظام و انقلاب در جهات مختلف	
نظارت و مراقبت		
نقش‌آفرینی حوزویان نسبت به دانشگاه‌ها	مسئولیت‌پذیری در عرصه‌های فرهنگی داخلی و خارجی	
نقش‌آفرینی حوزویان نسبت به آموزش و پرورش		
نقش‌آفرینی در عرصه‌های فرهنگی		
نقش‌آفرینی در عرصه بین‌الملل و جهان اسلام		
حضور در عرصه‌های عمومی به‌ویژه در مناطق محروم	کارویژه‌های مردمی روحانیت در خصوص نظام	
تقویت امید، اعتماد و انسجام‌بخشی مردم		
تبیین و ترویج ابعاد حاکمیت دینی برای مردم		
تشویق به حضور در صحنه و انتخاب اصلح		

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر	
تربیت و آماده‌سازی طلاب در عرصه‌های مختلف خدمت به نظام اسلامی	الزامات سازمان‌های حوزوی	چگونگی و الزامات کلی تحقق کارویژه‌های روحانیت
پشتیبانی اخلاقی و علمی از طلاب شاغل در نظام اسلامی		
فرهنگ‌سازی و ارتقای مسئولیت‌پذیری حوزه و روحانیت نسبت به ابعاد مختلف نظام		
الزامات سازمان‌دهی حوزه علمیه		
حفظ و ارتقای اعتبار جایگاه روحانیت		
ایفای نقش حداکثری بزرگان و مراجع		
مراقبت و نظارت بر خود		
زهد و ساده‌زیستی		
ارتباط عمیق مردم و روحانیون		
اخوت و همبستگی علما و روحانیون		
حفظ هویت و روحیه طلبگی در سازمان‌ها		
پذیرش نقش‌های اجرایی در ضرورت و اضطرار		
ارتباط و استمداد نظام از حوزه	الزامات نظام اسلامی	
پشتیبانی‌های نظام اسلامی از حوزه و روحانیت		

نتیجه‌گیری

روحانیت پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تصدی‌گری سیاسی آن از نقش مهم و مؤثری در پشتیبانی‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی و نیز سیاست سبک زندگی جامعه برخوردار گردید. این عرصه کارویژه‌های نوینی برای روحانیت تعریف نمود که تا پیش از آن وجود نداشت. تعیین کارویژه‌های روحانیت و الزامات آن سیاست‌گذاران سازمان روحانیت و مدیران نظام اسلامی را در تصمیم‌گیری‌هایشان در بخش‌های مختلف یاری می‌کند. بر این اساس در این نوشتار کارویژه‌های روحانیت در تعامل با نظام جمهوری اسلامی به‌مثابه قدرتمندترین ساختار در سیاست سبک زندگی جامعه از منظر رهبران انقلاب بررسی گردید. با روش

تحلیل مضمون از بیانات و مکاتبات رهبران انقلاب، چستی و چگونگی وظایف و نقش‌های روحانیون در تعامل با نظام اسلامی مورد بررسی قرار گرفت. با تحلیل مضامین پایه و سازمان‌دهنده مضامین فراگیر به دست آمد. پشتیبانی‌های دانشی و تقنینی، طراحی و اجرایی سازی نظام اسلامی، پاسداری و دفاع از نظام و انقلاب در جهات مختلف، مسئولیت‌پذیری در عرصه‌های فرهنگی داخلی و خارجی و کارویژه‌های مردمی روحانیت در خصوص نظام، مضامین فراگیر کارویژه‌های روحانیت در عرصه نظام از دیدگاه رهبران انقلاب است. همچنین الزامات و چگونگی تحقق کارویژه‌های روحانیت در الزامات سازمان‌های حوزوی، الزامات روحانیون مشغول به خدمت و الزامات نظام اسلامی دسته‌بندی شد. این بیانات و مکاتبات در ۲۹ مضمون سازمان‌دهنده و ۲۴۹ مضمون پایه نیز دسته‌بندی شده است.

منابع

۱. خامنه‌ای، سیدعلی (مقام معظم رهبری). بی‌تا. نرم‌افزار حدیث ولایت (بیانات و مکتوبات رهبری). قم: موسسه تحقیقاتی اسلامی کامپیوتری نور.
۲. خراسانی، علی. ۱۳۹۶. منشور حوزه و روحانیت: دیدگاه‌ها و بایسته‌های حوزه و روحانیت از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی. تهران، انقلاب اسلامی.
۳. خمینی، روح‌الله. ۱۳۷۸. صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی قدس سره. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره.
۴. دفتر برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه شورای عالی حوزه. بی‌تا. کارویژه روحانیت. قم: دفتر برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه.
۵. شجاعی زند، علیرضا. ۱۳۸۸. روحانیت و موقعیت جدید. فصلنامه علمی پژوهشی شیعه‌شناسی (۲۷): ۲۳۱-۲۶۴.
۶. عابدی جعفری، حسن، محمدسعید تسلیمی، ابوالحسن فقیهی، و محمد شیخ‌زاده. ۱۳۹۰. تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی ۵(۲): ۱۵۱-۱۹۸.
۷. فراتی، عبدالوهاب. ۱۳۹۸. تعامل روحانیت با نظام اسلامی؛ تبیین و الگوها. تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۸. فیروزآبادی، سید حسن. ۱۳۹۳. روحانین در دل‌ها؛ گفتمان روحانی شیعی، گفتمان حاکمیت اسلام ناب محمدی صلوات الله علیه. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۹. نجفی، وحید، و اسماعیل چراغی کوتیانی. ۱۳۹۷. تعامل حوزه و نظام (بررسی رابطه حوزه و روحانیت با نظام جمهوری اسلامی ایران). تهران: انتشارات مکتب اندیشه.